

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.3.23>

ОПОДАТКУВАННЯ ПДВ ОПЕРАЦІЙ З ПЕРЕДАЧІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ОБ'ЄКТИ ЗАСТАВИ КРЕДИТОРУ ЗА ПОДАТКОВИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ ТА ПРАВОМ ЄС: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Монаєнко Антон Олексійович,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, головний науковий співробітник відділу публічно-правових досліджень Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України

У статті автор визначає юридичну природу звернення банком стягнення на майно боржника. Звернення стягнення на заставлене майно в Україні здійснюється на підставі рішення суду, виконавчого напису нотаріуса або відповідно до угоди про задоволення вимог іпотекодержателя. Звернення стягнення на майно боржника є виконанням зобов'язання за рахунок предмета забезпечення. Банк (кредитор) у випадку такого звернення стягнення набуває майно боржника у власність як компенсацію за борг. Тобто звернення банком стягнення на майно боржника є оплатним у розумінні цивільного та податкового права, оскільки воно здійснюється в рахунок виконання зобов'язання боржника перед банком, тобто як форма погашення (відшкодування) боргу. Тому якщо відбувається звернення банком стягнення на майно боржника і банк набуває права власності на його майно, то це є виконанням зобов'язання – оплатною дією. Банк набуває майно у власність не безоплатно, а в обмін на погашення боргу, що є еквівалентом відплатного виконання.

Згідно з правилами Податкового кодексу України, основоположним критерієм нарахування ПДВ при передачі права власності майна боржника до банку внаслідок звернення стягнення на об'єкт іпотеки незалежно від підстав (рішення суду, виконавчий напис нотаріуса або договір про задоволення вимог іпотекодержателя) такого звернення є правовий статус боржника (незалежно чи це юридична або фізична особа), а саме, чи є він платником ПДВ.

Якщо фізична особа або юридична особа (боржник) не є платником ПДВ, то операція з набуття банком права власності на майно боржника (при його передачі) внаслідок звернення банком стягнення на його майно не оподатковуватиметься ПДВ. Якщо ж боржник (юридична особа чи ФОП) є платником ПДВ відповідно до вимог статей 181 та 182 Податкового кодексу України, то банк при передачі йому права власності на майно такого боржника, який є платником ПДВ, внаслідок звернення банком стягнення на майно такого боржника зобов'язаний буде сплатити ПДВ.

У праві ЄС набуття особою (кредитором) у власність майна внаслідок звернення стягнення на нього та подальший його продаж не завжди є оподатковуваним ПДВ. Ключовим тут є питання, чи діє та особа, яка набуває у власність заставне майно внаслідок звернення стягнення та його продає у подальшому, як платник ПДВ і чи має місце постачання вказаного майна в межах її економічної діяльності.

Ключові слова: операція, оподаткування, ПДВ, кредитор, майно, звернення стягнення, боржник, звільнення від оподаткування.

Monaïenko Anton. Vat taxation of transactions on the transfer of ownership rights to the objects of the purchased property to the creditor under the tax code of Ukraine and eu law: comparative legal aspect

Foreclosure on the mortgaged property in Ukraine is carried out on the basis of a court decision, a notary's executive inscription or in accordance with an agreement on satisfaction of the mortgagee's claims.

Foreclosure on the debtor's property is the fulfillment of an obligation at the expense of the collateral. In the case of such foreclosure, the bank (creditor) acquires the debtor's property as compensation for the debt. That is, the bank's foreclosure on the debtor's property is recoverable in the sense of civil and tax law, since it is carried out at the expense of the debtor's obligation to the bank, that is, as a form of repayment (discharge) of the debt. Therefore, if the bank forecloses on the debtor's property and the bank acquires ownership of his property, this is the fulfillment of the obligation – a recoverable action. The bank acquires the property not free of charge, but in exchange for repayment of the debt, which is equivalent to recoverable performance.

According to the rules of the Tax Code of Ukraine, the fundamental criterion for calculating VAT when transferring ownership of the debtor's property to the bank as a result of levying a foreclosure on the mortgaged object, regardless of the grounds (court decision, notary's executive inscription or agreement on satisfaction of the mortgagee's claims) for such a levy is a legal status of the debtor (regardless of whether it is a legal entity or an individual), namely, whether it is a VAT payer.

If an individual or legal entity (debtor) is not a VAT payer, then the transaction of acquisition by the bank of ownership of the debtor's property (upon its transfer) as a result of the bank's foreclosure on his property will not be subject to VAT. If the debtor (legal entity or individual entrepreneur) is a VAT payer in accordance with the requirements of Articles 181 and 182 of the Tax Code of Ukraine, then the bank will be obliged to pay VAT when transferring to it the ownership of the property of such a debtor who is a VAT payer as a result of the bank's foreclosure on the property of such a debtor.

In EU law, the acquisition by a person (creditor) of property as a result of foreclosure on it and its subsequent sale is not always subject to VAT. The key question here is whether the person who acquires ownership of the mortgaged property as a result of foreclosure and subsequently sells it acts as a VAT payer and whether the supply of the specified property takes place within the scope of its economic activity.

Key words: transaction, taxation, VAT, creditor, property, enforcement, debtor, tax exemption.

Вступ. Часто-густо у податковій практиці виникають чимало питань, зокрема, чи оподатковуються ПДВ операція з передачі права власності банку на майно боржника внаслідок звернення стягнення на його майно. Ситуація набуття права власності банком на майно боржника внаслідок звернення стягнення виникає, коли банк як кредитор, у процесі виконання зобов'язання боржником (позичальником або майновим поручителем), отримує у власність предмет застави (іпотеки) для задоволення своїх вимог у різні способи.

Постановка завдання. Визначити підстави оподаткування ПДВ та звільнення від оподаткування ПДВ операції передачі права власності на об'єкти застави кредитору за правилами Податкового кодексу України, проаналізувати практику Суду ЄС з цього питання та провести порівняльно-правове дослідження оподаткування ПДВ вказаної операції в Україні та в ЄС.

Результати. Набуття банком у власність майна боржника внаслідок звернення стягнення на його майно має важливе значення для податкового права,

зокрема, щодо податку на додану вартість (ПДВ). Його податкове значення залежить від юридичної природи такої операції та її зв'язку з господарською діяльністю.

Відповідно до статті 33 Закону України «Про іпотеку» звернення стягнення на предмет іпотеки здійснюється на підставі рішення суду, виконавчого напису нотаріуса або згідно з договором про задоволення вимог іпотекодержателя [2]. Тобто, законом передбачено чітко визначені способи звернення стягнення на предмет іпотеки в разі невиконання чи неналежного виконання забезпеченого іпотекою зобов'язання. Визначений договором спосіб задоволення вимог іпотекодержателя не перешкоджає іпотекодержателю застосувати інші встановлені цим Законом способи звернення стягнення на предмет іпотеки [6].

Отже, це може відбутися у декілька способів, зокрема:

1. За договором про задоволення вимог іпотекодержателя (стаття 36 Закону України «Про іпотеку»). Відповідно до частини 1 статті 36 цього Закону сторони

іпотечного договору можуть вирішити питання про звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом позасудового врегулювання на підставі договору. Позасудове врегулювання здійснюється згідно із застереженням про задоволення вимог іпотекодержателя, що міститься в іпотечному договорі, або згідно з окремим договором між іпотекодавцем і іпотекодержателем про задоволення вимог іпотекодержателя, що підлягає нотаріальному посвідченню, який може бути укладений одночасно з іпотечним договором або в будь-який час до набрання законної сили рішенням суду про звернення стягнення на предмет іпотеки [2].

Відповідно до статті 36 вказаного Закону застереження в іпотечному договорі прирівнюється до договору про задоволення вимог іпотекодержателя за своїми правовими наслідками [2]. Такий договір укладається після настання підстав для звернення стягнення (тобто прострочення виконання або невиконання зобов'язання).

Сторони в договорі чи відповідному застереженні можуть передбачити як передачу іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки в позасудовому порядку у рахунок виконання зобов'язань, так і надання іпотекодержателю права від свого імені продати предмет іпотеки як за рішенням суду, так і на підставі відповідного застереження в договорі про задоволення вимог іпотекодержателя чи застереження в іпотечному договорі на підставі договору купівлі-продажу [5].

Право власності на майно внаслідок звернення стягнення на таке майно виникає після державної реєстрації цього права на підставі договору та документів про невиконання зобов'язання.

Для реалізації іпотекодержателем позасудового способу звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом визнання права власності на нього за загальним правилом необхідні тільки воля та вчинення дій з боку іпотекодержателя, якщо договором не передбачено іншого порядку. При цьому іпотекодержатель не позбавлений можливості відповідно до статей 38, 39 Закону України «Про іпотеку» звернутися до суду з позовом про звернення стягнення на предмет іпотеки в інший спосіб, ніж той, що визначений Договором іпотеки [4].

Договір про задоволення вимог іпотекодержателя не є способом примусового звернення стягнення, а є, зокрема, добровільним способом задоволення вимог іпотекодержателя.

2. За рішенням суду або виконавчим написом нотаріуса. Так, відповідно до частини 4 статті 33 Закону України «Про іпотеку» звернення стягнення на предмет іпотеки здійснюється на підставі рішення суду, виконавчого напису нотаріуса або згідно з договором про задоволення вимог іпотекодержателя [2].

У разі відсутності досудового врегулювання або відмови боржника передавати майно добровільно, банк звертається до суду або вчиняє нотаріальний напис для примусового стягнення. У цьому випадку майно реалізується на торгах (через виконавче провадження), але якщо торги не відбулися двічі, кредитор (банк) має право залишити майно за собою.

Право власності виникає з моменту державної реєстрації відповідного права на підставі акта виконавця або рішення суду.

Під час передачі банку (кредитору) права власності на майно боржника внаслідок звернення стягнення на його майно виникає питання, чи така операція з передачі заставленого майна у власність банку (кредитору) в порядку його звернення стягнення є об'єктом оподаткування ПДВ.

Перш ніж відповісти на це питання, необхідно розібратися у природі звернення банком (кредитором) стягнення на майно боржника та як передача заставленого майна у власність банку (кредитору) регулюється Податковим кодексом України.

Звернення стягнення на майно боржника є виконанням зобов'язання за рахунок предмета забезпечення. Банк (кредитор) у випадку такого звернення стягнення набуває майно боржника у власність як компенсацію за борг. Тобто звернення банком стягнення на майно боржника є оплатним у розумінні цивільного та податкового права, оскільки воно здійснюється в рахунок виконання зобов'язання боржника перед банком, тобто як форма погашення (відшколування) боргу. Тому якщо відбувається звернення банком стягнення на майно боржника і банк набуває права власності на його майно, то це є виконанням зобов'язання – оплатною дією. Банк

набуває майно у власність не безоплатно, а в обмін на погашення боргу, що є еквівалентом відплатного виконання. При зверненні банком стягнення на майно боржника відбувається компенсація вартості боргу шляхом передачі його майна у власність банку, що має еквівалент економічної вартості, тобто є оплатною операцією, навіть якщо таке звернення стягнення не є постачанням товару.

Відповідно до пункту (а) пункту 185.1 статті 185 ПКУ об'єктом оподаткування є *операції платників податку* з постачання товарів, місце постачання яких розташоване на митній території України, відповідно до статті 186 цього Кодексу, у тому числі операції з безоплатної передачі та з *передачі права власності на об'єкти застави позичальнику* (кредитору), на товари, що передаються на умовах товарного кредиту, а також з передачі об'єкта фінансового лізингу у володіння та користування лізингоодержувачу/орендарю [3].

Не занурюючись у полеміку щодо визначення природи постачання товарів та особливостей застосування вищенаведених способів передачі права власності на об'єкти застави (іпотеки) банку (кредитору), відзначимо, що основоположним критерієм нарахування ПДВ при передачі права власності майна боржника до банку внаслідок звернення стягнення на об'єкт іпотеки незалежно від підстав (*рішення суду, виконавчий напис нотаріуса або договір про задоволення вимог іпотекодержателя*) такого звернення є правовий статус боржника (незалежно чи це юридична або фізична особа), а саме, чи є він платником ПДВ.

Відповідно до підпунктів 1 та 2 пункту 180.1 статті 180 Податкового кодексу України для цілей оподаткування платником ПДВ є: 1) будь-яка особа, яка провадить або планує провадити господарську діяльність і реєструється за своїм добровільним рішенням як платник податку у порядку, визначеному статтею 183 цього розділу; 2) будь-яка особа, яка зареєстрована або підлягає реєстрації як платник податку [3].

Стаття 181 Податкового кодексу України визначає вимоги щодо реєстрації осіб як платників податку. Стаття 182 цього ж Кодексу визначає добровільну реєстрацію платників податку [3].

Крім того, відповідно до абзацу 1 пункту 197.12 статті 197 Податкового кодексу України звільняються від оподаткування операції банків та інших фінансових установ з постачання (продажу, відчуження іншим способом) майна, що передане фізичними особами, а також суб'єктами підприємницької діяльності – приватними підприємцями та іншими особами, які не є платниками податку, у заставу, у тому числі іпотеку, та на яке було звернено стягнення [3].

Отже, якщо фізична особа або юридична особа (боржник) не є платником ПДВ, то операція з набуття банком права власності на майно боржника (при його передачі) внаслідок звернення банком стягнення на його майно не оподатковуватиметься ПДВ, бо приписи пункту (а) пункту 185.1 статті 185 визначають, що об'єктом оподаткування ПДВ є операції саме платників ПДВ з передачі права власності на об'єкти застави позичальнику (кредитору), а приписи абзацу 1 пункту 197.12 статті 197 Податкового кодексу України звільняють від оподаткування ПДВ операції банків з постачання (продажу, відчуження іншим способом) майна, що передане особами, які не є платниками ПДВ, у заставу (іпотеку), та на яке було звернено стягнення. Якщо ж боржник (юридична особа чи ФОП) є платником ПДВ відповідно до вимог статей 181 та 182 Податкового кодексу України, то банк при передачі йому права власності на майно такого боржника, який є платником ПДВ, внаслідок звернення банком стягнення на майно такого боржника зобов'язаний буде сплатити ПДВ.

Іншим підходом у праві ЄС є підхід щодо оподаткування ПДВ операції з передачі кредитору права власності на майно боржника внаслідок звернення стягнення на таке майно. Зокрема, така операція не підлягає оподаткуванню ПДВ за умови, що такий кредитор не є оподаткованою особою як такою відповідно до статті 9 Директиви Ради 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 року про спільну систему податку на додану вартість [1], та не здійснює економічної діяльності, що підтверджує відповідна практика Суду ЄС. Проте, у праві ЄС підхід щодо оподаткування ПДВ вищенаведеної операції

є більш глибоким та базується на аналізі приналежності вказаної операції до економічної діяльності, яку особа має здійснювати саме як платник ПДВ.

Відповідно до частини 1 статті 9 Директиви 2006/112 «платник податків» означає будь-яку особу, яка самостійно здійснює в будь-якому місці будь-яку економічну діяльність, незалежно від мети чи результатів цієї діяльності [1].

Будь-яка діяльність виробників, торговців або осіб, що надають послуги, включаючи гірничодобувну та сільськогосподарську діяльність, а також діяльність професійних груп, вважається «економічною діяльністю». Зокрема, експлуатація матеріального або нематеріального майна з метою отримання від нього доходу на постійній основі вважається економічною діяльністю [1].

В ЄС особа може бути зареєстрованим платником ПДВ, проте її діяльність може не підпадати під сферу застосування ПДВ, якщо така особа не здійснює економічної діяльності в розумінні Директиви 2006/112. Операція з передачі заставного майна у власність кредитору, навіть якщо вона відбувається у вигляді погашення боргу, може не вважатися оподаткованою ПДВ, оскільки такий кредитор може діяти не як оподаткована особа, будучи зареєстрованим платником ПДВ, не здійснюючи економічної діяльності.

Суд ЄС сформував правову позицію, що набуття особою (кредитором) у власність майна внаслідок звернення стягнення на нього та подальший його продаж не завжди є оподатковуваним ПДВ. Ключовим тут є питання, чи діє та особа, яка набуває у власність заставне майно внаслідок звернення стягнення та його продає у подальшому, як платник ПДВ і чи має місце постачання вказаного майна в межах її економічної діяльності.

Відповідно до пункту 24 рішення Суду ЄС від 20 січня 2021 року у справі C-655/19 *Administrația Județeană a Finanțelor Publice Sibiu, Direcția Generală Regională a Finanțelor Publice Brașov (DGRFP) v LN* хоча Директива про ПДВ надає дуже широку сферу застосування ПДВ, цим податком охоплюється лише діяльність економічного характеру. Відповідно, згідно зі статтею 2 цієї директиви,

оподатковувані операції, а також імпорту товарів, придбання товарів у межах Співтовариства, постачання товарів та постачання послуг, здійснені за винагороду на території держави-члена платником податків, підлягають оподаткуванню ПДВ [7].

Відповідно до пункту 25 рішення Суду ЄС у справі C-655/19 з практики Суду видно, що в цьому контексті поняття «платника податку» має визначатися шляхом посилення на термін «економічна діяльність» у значенні другого підпункту статті 9 (1) Директиви про ПДВ. З цього випливає, що саме існування такої діяльності встановлює статус «платника податку» (рішення Суду ЄС від 15 вересня 2011 року, *Slaby and others*, C 180/10 та C 181/10, пункт 43), тобто, відповідно до першого підпункту статті 9 (1) цієї директиви, будь-яка особа, яка самостійно здійснює в будь-якому місці таку економічну діяльність. [7]

Відповідно до пункту 26 рішення Суду ЄС у справі C-655/19 поняття «економічної діяльності» визначено у другому підпункті статті 9 (1) цієї директиви як таке, що охоплює будь-яку діяльність виробників, торговців та осіб, що надають послуги, причому це положення додатково уточнює, що вважається такою діяльністю, зокрема, «експлуатація матеріального або нематеріального майна з метою отримання від нього доходу на постійній основі» [7].

Відповідно до пункту 27 рішення Суду ЄС у справі C-655/19 щодо терміну «експлуатація» у значенні другого підпункту статті 9 (1) Директиви про ПДВ, судовою практикою встановлено, що це поняття, відповідно до вимог принципу нейтральності спільної системи ПДВ, стосується всіх операцій, незалежно від їхньої юридичної форми, за допомогою яких прагнуть отримати дохід від відповідних товарів на постійній основі (рішення Суду ЄС від 6 жовтня 2009 року, *SPÖ Landesorganisation Kärnten*, C 267/08, пункт 20, та від 2 червня 2016 року, *Lajvér*, C 263/15, пункт 24) [7].

Натомість, просте придбання та простий продаж активу не можуть вважатися експлуатацією активу, призначеного для отримання доходу на постійній основі, у значенні другого підпункту статті 9 (1) Директиви про ПДВ, оскільки єдиною

компенсацією за ці операції є можливий прибуток від продажу цього активу. Саме здійснення права власності його власником не може саме по собі розглядатися як таке, що становить економічну діяльність (рішення Суду ЄС від 15 вересня 2011 року, *Slaby and others*, С 180/10 та С 181/10, пункт 36; від 9 липня 2015 року, *Trgovina Prizma*, С 331/14, пункт 23; та від 13 червня 2019 року, ІО (ПДВ – Діяльність як члена наглядової ради), С 420/18, пункт 29) [7].

По-перше, що стосується критеріїв, які можуть бути враховані для визначення того, чи є діяльність економічною діяльністю у значенні другого підпункту статті 9 (1) Директиви про ПДВ, з практики Суду випливає, що кількість та масштаб продажів не можуть бути критерієм для розмежування діяльності оператора, який діє з приватною метою та не підпадає під дію Директиви про ПДВ, від діяльності оператора, чиї операції становлять економічну діяльність (рішення Суду ЄС від 15 вересня 2011 року, *Slaby* та інші, С 180/10 та С-181/10, пункт 37, та від 17 жовтня 2019 року, *Paulo Nascimento Consulting*, С 692/17, пункт 25) [7].

По-друге, що стосується продажу землі під забудову, Суд уже зазначив, що відповідним критерієм оцінки є той факт, що зацікавлена сторона вжила активних заходів для продажу нерухомості шляхом мобілізації ресурсів, подібних до тих, що використовуються виробниками, торговцями або особами, що надають послуги. Такі ініціативи, зазвичай, не належать до сфери управління приватними активами, тому операції не можна розглядати як просте здійснення права власності його власником (рішення Суду ЄС від 9 липня 2015 року, *Trgovina Prizma*, С 331/14, пункт 24). Такі ініціативи частіше належать до сфери діяльності, що здійснюється з метою отримання від неї доходу на постійній основі, і тому можуть бути кваліфіковані як економічна діяльність [7].

Відповідно до пункту 32 рішення Суду ЄС у справі С-655/19 необхідно визначити, чи є юридична угода, за якою кредитор, надавши позики, що забезпечені іпотечними гарантіями на будівлі, в результаті чого ці будівлі були придбані в контексті процедури примусового виконання, після

встановленого терміну, продає ці будівлі, економічною діяльністю у значенні другого підпункту статті 9 (1) Директиви про ПДВ, чи вона стосується лише здійснення права власності його власником [7].

У 2009 році відповідач надав фізичній особі низку позик, забезпечених іпотечними гарантіями на будівлі, і оскільки ці позики не були погашені, три з цих будівель були передані кредитору на аукціоні, який відбувся того ж року. Після цього кредитор продав ці три будівлі протягом 2010-2012 років [7].

Відповідно до пункту 34 рішення Суду ЄС у справі С-655/19, по-перше, відповідні юридичні операції були здійснені відповідачем з метою повернення його активів та боргів після невиконання зобов'язань щодо погашення наданих позик. По-друге, оскільки його метою було стягнення боргів та активів, відповідач не вжив активних заходів для продажу майна та, зокрема, не мобілізував ресурси, подібні до тих, що використовуються виробниками, торговцями або особами, що надають послуги, у значенні другого підпункту статті 9 (1) Директиви про ПДВ. Ці обставини підтверджують, що продаж будівель фактично підпадав під сферу простого здійснення права власності та належного управління приватними активами, і, отже, не підпадає під сферу здійснення економічної діяльності [7].

Відповідно до пункту 39 рішення Суду ЄС у справі С-655/19 юридичні операції, здійснені відповідачем, слід розглядати як такі, що належать до сфери управління приватними активами, за умови, що, по-перше, метою зацікавленої сторони було стягнення своїх боргів та своїх активів, і, по-друге, вона не вжила активних заходів для продажу майна. З цього випливає, що зацікавлена сторона не може вважатися платником податків для цілей ПДВ у значенні першого підпункту статті 9 (1) Директиви про ПДВ стосовно продажу будівель, тому ці операції не повинні були оподатковуватися цим податком [7].

Відповідно до резюлятивної частини рішення Суду ЄС у справі С-655/19 статтю 2 (1) (а) та статтю 9 (1) Директиви Ради 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 року про спільну систему ПДВ слід тлумачити так, що операція, за якою особа

набуває нерухоме майно в контексті процедури примусового стягнення, проведеної з метою стягнення кредиту, який був раніше наданий, і, як наслідок, продає це майно, сама по собі не є економічною діяльністю, якщо ця операція належить до простого здійснення права власності та належного управління приватними активами, таким чином, що ця особа не може в контексті цієї операції вважатися платником податку [7].

Отже, в ЄС операція з передачі кредиту права власності на майно боржника внаслідок звернення стягнення на його майно та подальший продаж кредитором цього майна, набутого у власність внаслідок звернення стягнення на нього, не оподатковується ПДВ, якщо такі операції не здійснювались кредитором в рамках економічної діяльності, а належить до простого здійснення права власності та належного управління приватними активами. Крім того, за правом ЄС оподаткування ПДВ операції з передачі майна боржника у власність кредитора внаслідок звернення стягнення не ставиться в залежність від статусу самого боржника, зокрема, чи є він платником ПДВ чи ні, як це визначається у Податковому кодексі України.

В Україні існує дещо інший підхід до оподаткування ПДВ операцій з подальшого продажу банком майна боржника, набутого у власність внаслідок звернення стягнення на його майно. Так, відповідно до абзацу 2 пункту 197.12 статті 197 Податкового кодексу України звільняються від оподаткування операції банків та інших фінансових установ з постачання майна, набутого ними у власність внаслідок звернення стягнення на таке майно. Звільнення від оподаткування стосується тієї частини вартості майна, за якою воно було набуто у власність в рахунок погашення зобов'язань за договором кредиту (позики) [3].

Тобто звільнення від оподаткування ПДВ стосуватиметься не всієї суми, за яку банк продасть майно, а лише тієї частини його вартості, яка відповідає сумі непогашеного кредиту (позики). Так, наприклад, якщо банк забрав у боржника квартиру за непогашений кредит у розмірі 1 000 000 гривень, а потім продав цю квартиру за

1 500 000 гривень: 1 000 000 гривень (частина, яка пішла на погашення кредиту) звільняється від оподаткування, а 500 000 гривень (різниця між ціною продажу та сумою боргу) може підлягати оподаткуванню відповідно до норм Податкового кодексу України.

Проте, така норма в абзаці 2 пункту 197.12 статті 197 Податкового кодексу України суперечить праву ЄС, оскільки Податковий кодекс України не розрізняє, чи операція з подальшого продажу майна кредитором, набутого ним у власність внаслідок звернення стягнення на таке майно, здійснювалась цим кредитором в рамках економічної діяльності чи ні і чи належить така операція з продажу вказаного майна до простого здійснення цим же кредитором права власності та належного управління приватними активами, що потребує приведення у відповідність вищевказаної норми Податкового кодексу України до права ЄС.

Аналогічна ситуація із приписами абзацу 1 пункту 197.12 статті 197 Податкового кодексу України, відповідно до якого звільняються від оподаткування ПДВ операції банків та інших фінансових установ з постачання (продажу, відчуження іншим способом) майна, що передане особами, які не є платниками податку, у заставу, у тому числі іпотеку, та на яке було звернено стягнення, оскільки якщо вказане майно буде передаватися особами, які є платниками ПДВ, то за правилами Податкового кодексу України така операція оподатковуватиметься ПДВ, що суперечить праву ЄС в частині того, що якщо вказана операція здійснюватиметься не в рамках економічної діяльності особи, яка хоч і є зареєстрованим платником ПДВ, проте вона діятиме не як платник ПДВ як такий в рамках економічної діяльності, то така операція не оподатковуватиметься ПДВ.

Висновки. Україна відповідно до статті 353 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС зобов'язалася гармонізувати своє податкове законодавство із правом ЄС відповідно до Додатка XXVIII до цієї Угоди, зокрема, із Директивою 2006/112/ЄС про спільну систему ПДВ. Це передбачає імплементацію основних понять, механізмів та принципів ПДВ, що діють у ЄС, забезпечення функціональної сумісності систем.

Хоча Податковий кодекс України вже має загальні риси системи ПДВ, подібні до європейської, однак існує низка положень, які відрізняються або не охоплюються вказаною Директивою, зокрема, наприклад, кількість пільг з ПДВ, місце постачання, економічна діяльність тощо. Не є виключенням

приведення у відповідність до права ЄС (Директиви 2006/112 з врахуванням відповідної практики Суду ЄС) положень Податкового кодексу України в частині оподаткування ПДВ операцій з передачі права власності на об'єкти застави позичальнику (кредитору).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Директива Ради 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 року про спільну систему податку на додану. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02006L0112-20250414> (дата звернення: 07.07.2025).
2. Закон України «Про іпотеку» від 5 червня 2003 року № 898-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text> (дата звернення: 15.06.2025).
3. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 20.06.2025).
4. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного господарського суду від 18 жовтня 2018 року у справі № 910/17423/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/77257959?fbclid=IwY2xjawLZD-UBHWpYn9RN5pJ0R_fBzrxc254gdG6UPFoFZHrirFIrh_DvIYFcgT1vIZSITg (дата звернення: 30.06.2025).
5. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду від 8 травня 2018 року у справі № 483/282/16-ц. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_ktss_vp_vid_08_05_2018_roku_u_spravi_483_282_16_ts/ (дата звернення: 30.06.2025).
6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 29 травня 2019 року у справі № 310/11024/15-ц. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/82703516> (дата звернення: 29.06.2025).
7. Рішення Суду ЄС від 20 січня 2021 року у справі C-655/19 *Administrația Județeană a Finanțelor Publice Sibiu, Direcția Generală Regională a Finanțelor Publice Brașov (DGRFP) v LN*. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=236685&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1597180> (дата звернення: 07.07.2025).